

**CÍRKEVNÍ ZDANĚNÍ BULHARSKÉHO OBYVATELSTVA
V XVII.—XIX. STOLETÍ
VE SVĚTLE TURECKÝCH PRAMENŮ**

I. *Pravoslavná církev v osmanské říši.* — Pravoslavné církvi byla v osmanské říši ponechána vnitřní samospráva, bylo jí přiznáno jisté právní postavení v islámském státě. Přiznaná práva nebyla však vždy respektována. Právní postavení nemuslimského obyvatelstva po stránce politické, hospodářské a sociální bylo upraveno jednak ustanoveními šeriatního práva, jednak zákonodárnou činností tureckých panovníků, zejména „světskými“ zákony, tzv. kánuny, jež doplňovaly šeriatní právo podle toho, jak si to vyžadovala doba a nové podmínky v okupovaných oblastech. V ohledu duchovním, církevním a do jisté míry i občansko-právním bylo postavení nemuslimských poddaných výrazněji formulováno v oficiálních potvrzovacích dekretech, tzv. berátech, jež byly udílány jménem sultánovým na žádost církevního ústředí vysokým církevním hodnostářům křesťanských vyznání v osmanské říši, především vyznání pravoslavného, jakožto nejpčetnější zastoupeného a tím i nejvýznamnějšího.

V čele cañhradského ekumenického patriarátu, k němuž patřily i bulharské eparchie, stál řecký patriarcha se synodem metropolitů. Tomuto církevnímu ústředí administrativně podléhali arcibiskupové a metropolité, kteří vedli církevní správu v eparchiích. Některé diecéze se skládaly i z několika biskupství, jejichž správci byli jmenováni metropolitou. Eparchie se dělily na farnosti, enorie, v nichž vedlo duchovní správu nižší duchovenstvo, vysvěcované a dosazované buď samým metropolitou nebo jeho biskupy. V každé farnosti existoval církevní výbor, volený farníky, který se staral o udržování kostela a o všechno, co se vztahovalo na vnější nebo hmotné podmínky kultu. V obvodě patriarátu bylo roztroušeno hodně klášterů v čele s igumeny. Menší jejich část, tzv. stavropigiální kláštery, podléhaly přímo patriarchovi, ostatní pak byly administrativně podřízeny metropolitům, v jejichž eparchii se nacházely.

Církevní život v eparchii byl samostatně řízen metropolitou jakožto představitelem ústřední církevní správy. Toto postavení mu bylo zajištěno církevními zákony, jejichž platnost byla uznávána i tureckou vládou. Metropolitá uplatňoval ve své eparchii všechna kanovníká práva, všechny církevní pravomoci. V duchovní správě své diecéze byl omezen jen kánony a účinky vyplývajícími z hierarchické podřízenosti vůči patriarchovi. Při rozhodování o důležitých věcech z církevního života v eparchii byl odkázán na souhlas členů eparchijní rady, svolávané včas potřeby.

Pravoslavné hierarchii byla přiznána soudní pravomoc nad věřícími jak ve věcech čistě duchovních, tak zčásti i v oboru práva občanského. V případě, kdy do právních vztahů nemuslimů (např. v oboru práva manželského, rodinného nebo někdy i v oboru práva občanského a trestního) nemohl zasahovat šeriatní soud, vystupoval do popředí eparchijní církevní soud pod předsednictvím metropolitou nebo jeho zástupce. V otázkách týkajících se jakkoli šeriatního práva byl metropolitá vyňat z pravomoci místních šeriatních soudů; eventuální soudní řízení, při němž byl tento církevní hodnostář stranou žalovanou nebo žalující, mělo se projednávat v nejvyšší císařské radě.

V dějinách osmanské říše a zejména v dějinách balkánských národů v době turecké nadvlády vystupovala pravoslavná církev za určitých podmínek tu jako záporný, tu jako objektivně kladný činitel. Jejeho značného vlivu mezi věřícími využívala turecká vláda vědomě k udržování poddaných jinověrců v pokorě a poslušnosti. Na druhé straně zase těžce ze svého autonomního postavení v muslimském státě, pravoslavná církev svým vlivem a působením udržovala v masách věřícího lidu v diskriminujícím muslimském prostředí jisté národní povědomí, přispívala k duchovní odolnosti a obraně netureckého obyvatelstva proti zdánlivým výhodám poislámštění,

jež ve svých účincích vedlo k asimilaci, odnárodnění, a v rámci církevních institucí (zejména klášterů) pomáhala uchovávat a rozvíjet národní kulturní tradice a duchovní hodnoty. Se zřetelem na národnostní a kulturní vývoj na podmaněném Balkáně a v ideologicky nepřiznivém, ba nepřátelském prostředí lze tuto úlohu pravoslavné církve hodnotit kladně, a to aspoň do té doby, dokud fanariotské kruhy cařihradského patriarchátu nezačaly vyvíjet na slovanském Balkáně helenizační úsilí ve službách hegemonistické „veliké myšlenky“. Vzhledem k těmto skutečnostem bylo by užitečné uvážení prozkoumat historickou úlohu pravoslavné církve v muslimském státě — v osmanské říši, a to v jednotlivých etapách její činnosti a politicko-kulturního vlivu zejména v oblasti jihoslovanské.

Církevní správa a její plynulý chod musely být hospodářsky zajištěny. O to se museli konec konců postarat přímo či nepřímo sami věřící. Církevní fiskalismus svými finančními požadavky ještě zvyšoval značnou tíži feudálních břemen, jež doléhala na bedra pravoslavného lidu. Otázka církevního zdanění je předmětem dalšího výkladu.

II. *Turecké prameny a literatura k otázce církevního zdanění pravoslavného obyvatelstva v osmanské říši.* — O dějinách pravoslavné církve v osmanské říši existuje hojná literatura, která však trpí nedostatečným využitím tureckých pramenů, které jsou prospěšné jak k základnímu poznání úpravy církevního a zčásti i občanského života nemuslimských (křesťanských) poddaných osmanského pádišáha, tak i k objasnění některých speciálních otázek, pro něž jinak není vhodných pramenů. V této literatuře bývají zmínky i o církevním zdanění věřících, založené zpravidla na roztroušených, úředních i neúředních zprávách, které však naprosto nemohou poskytovat spolehlivější a dostatečné údaje, na jejichž podkladě by bylo lze si vytvořit jasnější představu o povaze, rozsahu a metodách církevního fiskalismu v uvedeném období. Jediným obsažnějším pramenem k dané otázce zůstávají turecké listiny. I když tyto dokumenty nevyplývuly z přímé úřední činnosti církevní správy, nýbrž vznikly nutným úředním zásahem tureckého vládního ústředí, eventuálně tureckých provinčních úřadů, i když mnohé z nich mají do jisté míry normativní charakter, přece jen jsou významným historickým pramenem, a to tím důležitějším, že obsahují historický materiál, jaký nelze získat z netureckých pramenů. Ovšem i tyto turecké prameny mohou jen zčásti, byť i podstatně, přispět k uspokojivému řešení dané problematiky, neboť jsou časově mezerovité a místně omezené. Nioméně však zůstávají velmi užitečným podkladem pro studium církevního zdanění v bulharských (balkánských) eparechiích v XVII.—XIX. století.

Církevním zdaněním v cařihradském patriarchátě se více nebo méně podrobněji zabývalo několik autorů. E. Herman sledoval vývoj a systém církevního zdanění v oblasti patriarchátu v době byzantské a turecké, přičemž se opíral hlavně o řecké úřední církevní prameny a pro dobu tureckou přihlédl i k některým přeloženým tureckým pramenům. L. Hadrovics se dotkl otázky církevního zdanění v souvislosti s líčením poměrů v srbské pravoslavné církvi za turecké nadvlády, čerpaje jednak z domácích pramenů jugoslávských, jednak z překladů několika patriarchálních a metropolitických berátů. Také pisatel těchto řádků si všiml dané otázky v několika studiích, v nichž zpracoval příslušný turecký archivní materiál.

Turecké prameny k dějinám pravoslavné církve v osmanské říši byly dosud zpřístupňovány v regestech, stručných výtazích nebo plných překladech, k nimž byl někdy připojen i původní text nebo faksimilia dokumentů. Uveřejněný pramený materiál se týká převážně církevních fiskálních otázek. Vedle ojedinělých překladů tureckých „církevních“ dokumentů, publikovaných porůznu (jsou uvedeny v poznámkách), pokusila se řada autorů o seskupení a vydání většího počtu tureckých listin k dějinám pravoslavné církve. J. Jastrebov zpracoval ve výstižnějších výtazích přes 50 listin, převážně fermanů pocházejících z archivů Pečského a Dečanského kláštera; poskytují konkrétní pramený materiál k církevním poměrům na srbském území hlavně v 18. století. — Další skupinu podobných listin uveřejnili ve výtazích a regestech Kemura a Čorović: běží o materiál zaregistrovaný v sídlišlech sarajevských kádiů z XVIII. a XIX. století a pojednávající vesměs o církevních fiskálních záležitostech. — Několik set listin a aktů z archivu Řílského kláštera v Bulharsku přeložil D. Ichčiev: archiválie jsou ze XVI.—XIX. století a vztahují se převážně ke klášteru; jejich tematika je velmi rozmanitá, avšak daňové otázky v nich zaujímají značné místo. Překlad není bohužel příliš spolehlivý. — Ve sbírce A. Refika je rovněž řada dokumentů s církevní tematikou. — Řecký překlad četných tureckých listin z XV.—XX. století uveřejnili Mavropoulos a Vasdravellis; je tam i několik desítek dokumentů k poměrům pravoslavné církve v osmanské říši. — Mnoho tureckého úředního archivního materiálu k dané tematice obsahuje edice Gedeonova. — Početnou sbírku tureckých listin různého typu z archivu kláštera sv. Trojice u Plevlje vydal Bajraktarevič ve výtazích, v zkráceném nebo plném překladě. — Několik metropolitických berátů uveřejnil Scheel. — Mnohé turecké dokumenty k dějinám pravoslavné církve většinou v překladě a s faksimilií vydal Kabrda; jde o listinný materiál ze XVII. a XVIII. století, zaregistrovaný v sídlišlech sofijských a vidinských kádiů.

Z tureckých listin, jež poskytují důležitý pramenný materiál ke studiu církevního zdanění pravoslavného obyvatelstva v osmanské říši, nejvýznamnější jsou beráty, udělované patriarchům a metropolitům a obsahující práva a výsady, jichž se dostalo pravoslavné církvi prostřednictvím těchto církevních hodnostářů; je v nich také několik ustanovení církevně fiskálního charakteru. Vyšla již řada berátů ze XVII.—XIX. století, přeložených do různých jazyků. Jiným typem sultánských listin, jež se také někdy zabývají různými aspekty církevního zdanění, jsou fermany. Další církevně fiskální pramenný materiál přináší občas bujuruldu, mürásele, hüddžzety aj.

III. *Církevně fiskální ustanovení metropolitických berátů.* — Církevně fiskální ustanovení metropolitických berátů, jejichž původní text a překlad je připojen, týkají se církevního majetku v eparchiích, církevních dávek a poplatků, jimiž byli povinni věřící a nižší duchovenstvo, odkazů a pozůstalostí připadajících církevní správě, opatření proti neochotě věřících odvádět církevní platy, proti neoprávněnému zasahování tureckých úřadů nebo jednotlivců do metropolitovy fiskální praxe aj. Jednotlivá ustanovení jsou komentována po stránce věcné a jazykové.

IV. *Církevní zdanění pravoslavného obyvatelstva v Bulharsku (na Balkáně) ve světle tureckých pramenů.* — Ústřední církevní správa (patriarchát) měla značné finanční závazky vůči státu. Nemalých prostředků vyžadovalo i udržování církevní administrativy. Výdaje byly uhrazovány z různých finančních zdrojů (z příspěvků z eparchií, z výnosu z církevního majetku, z odkazů církvi, ze stavropigiálních klášterů aj.). Podobné finanční závazky, příjmy a výdaje měla i eparchijní správa v čele s metropolitou. Na úhradu obvyklého „daru“ (peškeše) za berát, splatného do státní pokladny při převzetí ustanovovacího dekretu, na úhradu povinných ročních platů patriarchátu, dále na krytí výdajů spojených s vedením eparchijní administrativy, jakož i pro vlastní potřebu čerpali metropolitové potřebné prostředky z finančních zdrojů ve svém správním obvodu.

V berátech vysokých církevních hodnostářů, popř. i v mnohých fermanech se uvádějí církevní dávky a příležitostné poplatky, jež mají tito hodnostáři právo pobírat od věřících a duchovenstva včetně klášterů. Jsou to: fiskální poplatky (*miri rüsüm, mál-i miri*), tj. církevní dávky vybrané na úhradu ročního platu patriarchátu s dalším určením pro státní pokladnu; peněžité dávky pro patriarchu a metropolitu (*patríklik ve metropolidlik rüsümü*), a to po 12 akče ročně z každé domácnosti věřícího a po jednom zlatém od kněží jak pro patriarchu, tak i pro metropolitu; církevní dávky zv. *zitiye* (z řeckého *ζηταία*), příležitostně vybrané metropolitou nebo jeho zástupcem z dobrovolných příspěvků věřících při úřední obchůze (vizitace) v eparchii; klášterní dávka (*manastir resmi*), zvláštní to roční příspěvek kláštera metropolitovi; milodary, almužny (*tasadduk*), poskytované věřícími při různé příležitosti; *zarar-i kassábıyye* — „škoda na feznické dávce“ (nelze zatím dobře zjistit pravý význam této dávky jakožto dávky církevní); poplatek ze sňatku (*nikáh resmi*), požadovaný za svolení k sňatku a odstupňovaný podle toho, šlo-li o první, druhý či třetí sňatek; dávky z hagiasmát, event. za hagiasmos (*ayazma rüsümü, ayazmoz rüsümü*), tj. dávky z léčivých pramenů nacházejících se v blízkosti kostela nebo kláštera (*tò áyiaçma*) a příspěvky za požehnání domácnosti pokropením svěcenou vodou (*ó áyiaçmós*); dávky z poutí (*panayır rüsümü*), tj. z příjmů kostelů a klášterů o výročních poutích, odbývaných v jejich blízkosti; zádušní poplatky zv. *parisiya* a *protesi* (*ή παροισία, ή προθέσις*); výnos z kostelních pangarů (*panki, pankır*), tj. výtěžek z obětních svíček prodávaných na zvláštní stolici (*ή πάγκα, τò παγκάκι*) u vchodu do pravoslavných chrámů; důchody z církevního majetku (pozemků a jiných nemovitostí), nabytého církvi děděním, odkazy, koupi, donacemi apod.; „výpomocné“ (*ımdādıyye*), mimořádná to peněžité výpomoc, o niž požádali metropolité věřící své eparchie; fiskální paušál (*miri kesim akçeleri*), odváděný patriarchátem na zakoupení jistého množství masa pro oddíl dvorní gardy. — Kromě dávek a poplatků uváděných zpravidla v berátech a nezřídka i ve fermanech připomínají se v berátech ještě „veškeré ostatní — málo či hodně — peněžité dávky a naturálie“, jež přijímají metropolité.

V netureckých církevních a světských pramenech ze XVI.—XIX. století jsou zmínky o peněžítých nebo naturálních příspěvcích, jež dostával metropolita od svých věřících a duchovenstva při různých příležitostech a o nichž se turecké prameny výslovně nezmiňují. Sem patří např. *filótimon* (*φιλότιμον*), peněžité dar poskytovaný aperchiálním duchovenstvem „na uvítanou“ novému duchovnímu správci; *embatikia* (*ἐμβάτικια*) jednorázové nebo i roční částky, odváděné vysvěcenými kněžími představiteli eparchijní správy (vlastně dávka za církevní úřad); poplatky za ordinaci kněží. Prameny připomínají i různé naturální „dary“, jež věřící a nižší duchovenstvo dávali svému metropolitovi, dále poplatky za různé církevní úkony (sloužení mše, požehnání sňatku, doprovod při pohřbu, svěcení kostela apod.), jež metropolité vykonávali za své vizitační cesty po eparchii.

Na svých okružních cestách po eparchii byli metropolité provázeni malou nebo početnější družinou. K výběru církevních dávek, poplatků, darů aj. vysílali někdy své zmocněnce (vekily).

Při svých návštěvách eparchie nesetkávali se vždy s plným pochopením jak ze strany tureckých úřadů, tak i ze strany věřících. Četné fermany prikazují kádiům, aby nepřipouštěli neoprávněné zásahy proti metropolitově berní činnosti, ba aby mu byli při ní i nápomocni. Metropolitě se setkávali s nesnázeami i u duchovenstva, které ne vždy plnilo své platební povinnosti vůči svým představeným. Taktéž věřící hleděli se někdy vyhnout placení předepsaných církevních dávek; stěžovali si na přehnané daňové požadavky metropolitů. Avšak i sami metropolitě neplnili vždy, jak ukazují některé fermany, své finanční závazky vůči patriarchovi; zadlužovali se, byli zbavováni svého úřadu.

Církevní dávky a poplatky, uváděné často stereotypně v tureckých listinách, jsou spíše jakousi směrnici církevního zdanění pravoslavného obyvatelstva v osmanské říši. Není pochyby o tom, že skutečná praxe bývala zčásti jiná; záleželo to na době, kraji, požadavcích církevní správy apod., církevní daňový systém nebyl zajisté všude jednotný. Rozbor tureckých pramenů k otázce církevního zdanění v XVII.—XIX. století (pro dřívější dobu nejsou zatím takové prameny známy) ukázal, že se církevní správa ve svých finančních požadavcích nejen neomezovala na příspěvky věřících, přiznané jí církevními kánony, nýbrž že často libovolně stanovila a vymáhala další poplatky a příležitostné dávky (zvláště za různé náboženské úkony), jejichž výběr si dokonce dala schvalovat vládními dokumenty. Různé církevní dávky, poplatky a příležitostné příspěvky, vyžadované na věřících, tvořily tak jistý doplněk daňového zatížení pravoslavného obyvatelstva, na něž již těžce doléhala státní a feudální břemena.

Doslovným a komentovaným překladem církevně fiskálních ustanovení, obsažených v metropolitických berátech, opírajících se nadto o další turecký srovnávací materiál, byl tak připraven spolehlivý podklad pro podrobný rozbor dokumentů a objasnění turecké fiskální terminologie. Údaje takto získané ukázaly na charakter a rozsah církevního zdanění pravoslavného obyvatelstva a zároveň přispěly i k poznání církevně fiskální praxe v eparchiích. Další zkoumání této problematiky bude již záviset na studiu konkrétního pramenného materiálu, konaném v rámci regionálního bádání. Toto studium pomůže pak zachytit i dobové nebo místní změny v rozsahu a formách církevního zdanění, k nimž docházelo v daném údobí a jež byly vyvolány jednak vývojem politických a hospodářských poměrů v osmanské říši, jednak vývojem poměrů v samé organizaci pravoslavné církve a jejich vztahů k vládnoucím režimům.

V. *Turecké listiny k otázce církevního zdanění bulharského obyvatelstva v XVII.—XIX. století.* —

I. Ferman bitolskému a prilepskému kádiům. 14. února 1635. — Bitolsko-prilepský metropolita Josef si vyžádal ferman, v němž se nařizuje místním úřadům, aby mu umožnily vykonávání církevních funkcí v jeho eparchii. Metropolitovi nemají být činěny obtíže zejména při výběru církevních poplatků, jimiž jsou věřící povinni.

II. Ferman sofijskému, pirotskému, berkovickému a jiným kádiům. 18. května 1661. — Sděluje se, že istanbulský patriarcha určil sofijského metropolitu k výběru církevních poplatků a dávek od „nevěřících“ sofijské eparchie a že požádal o vydání příslušného fermanu. Nařizuje se místním úřadům přispět metropolitovi při výběru a zamezit eventuální přehmaty činovníků.

III. Ferman verijskému a nausskému kádiům. 1. února 1669. — Na žádost istanbulského patriarchy Metoděje byl vydán ferman, aby mohl metropolita verijské eparchie nerušeně vybírat příslušné církevní dávky a poplatky od svých věřících.

IV. Ferman sofijskému a jiným kádiům. 5. září 1680. — Istanbulský patriarcha požádal o ferman pro nově jmenovaného sofijského metropolitu Cyrila, aby se tento mohl ujmout správy eparchie, nerušeně vybírat církevní poplatky a dávky a činit potřebná opatření podle platných církevních předpisů. Nařizuje se místním úřadům, aby metropolitovi v té věci podporovaly.

V. Ferman vidinskému a jiným kádiům. 22. srpna 1716. — Na žádost vidinského metropolity Nikefora se vydává ferman, jímž je metropolita zmocněn ujmout se správy eparchie a vybírat příslušné církevní dávky.

VI. Ferman vidinskému a jiným kádiům. 7. září 1716. — Istanbulský patriarcha Jeremiáš požádal o ferman pro vidinského metropolitu Nikefora, aby tento mohl ve své eparchii nerušeně vybírat církevní poplatky a dávky, přejímat církevní majetek a činit některá opatření podle církevních předpisů. Nařizuje se kádiům, aby metropolitovi v dané věci podporovali a svévolně zásahy činovníků zamezili.

VII. Ferman sofijskému, pirotskému, berkovickému, znepejskému, breznickému a ichtimanskému kádiům. 26. VI. 1728. — Na žádost patriarchy Paisia byl jmenován mubášir, který měl spolu s Theofanem, zástupcem sofijského metropolity Anastasia, združujícího se přechodně ze služebních důvodů v Istanbulu, provést v eparchii výběr církevních poplatků. Nařizuje se kádiům, aby byli zmíněným osobám nápomocni při plnění jejich úkolu.

VIII. Ferman vidinskému, belogradčickému a jiným kádiům. 26. srpna — 4. září 1729. — Patriarcha Paisios sdělil, že vidinský metropolita Nikeforos byl pro dluh zbaven úřadu a že jeho zástupcem byl jmenován mesemvrijský metropolita Řehoř; požádal o ferman, aby byl Řehořovi

zajištěn nerušený výběr církevních poplatků. V tom smyslu se vydává nařízení kádiům.

IX. Bujuruldu vidinskému, belogradčickému a jiným kádiům. 14. listopadu 1729. — Na základě příslušného fermanu bylo vidinským divánem vydáno bujuruldu, jímž se nařizuje kádiům na Vidinsku, aby zajistili nově jmenovanému metropolitovi Řehořovi nerušený výběr církevních poplatků, k němuž byl berátem oprávněn.

X. Bujuruldu kádiům ve Vidinu, Kladovu, Kutlovici a Borovci. 26. ledna 1755. — Na žádost metropolitovy Meletia příkazuje vidinský diván kádiům na Vidinsku, aby metropolitovým zplnomocněncům zajistili nerušený výběr „mirije“.

XI.—XIII. Bujuruldu adresovaná kádiům ve Vidinu, Kladovu, Kutlovici. 29. ledna 1746; 6. července 1752; 2. ledna 1754. — Na žádost vidinského metropolitovy Kallinika vydává vidinský diván bujuruldu, jímž se příkazuje kádiům na Vidinsku, aby zajistili metropolitovým zmocněncům nerušený výběr „mirije“ od tamních rájú-zimfů ve smyslu příslušného metropolitova berátu.

XIV. Ferman kádiům v Tárnově, Svištově, Nikopoli, Plevnu atd. 26. května 1758. — Na žádost jerusalémského patriarchy Parseose o ferman, aby jeho zplnomocnělec Jakub mohl v uvedených rumelských kazách pokojně sbírat milodary pro jerusalémské mnichy a přijímat majetek odkázaný patriarchovi a kostelní chudině, aby na něm nebyla cestou požadována cla, vyšší dzizje apod., nařizuje se po ověření potřebných údajů v registrech biskupské mukāta'a kádiům, aby nedovolili různým činovníkům jakkoli se vměšovat do Jakubova poslání.

XV. Ferman kádiům a náibům v Rumelii a Anatolii. 18. dubna 1764. — Představený sinajských mnichů Jeremiáš si stěžoval, že mniši, kteří putují po Rumelii a Anatolii za účelem sbírání milodary a obětín pro sinajské kláštery, bývají různým způsobem znepokojováni místními činovníky, ačkoli mají v rukou doklad, podle něhož mají být při plnění svého poslání obtěžováni, nýbrž naopak mají být protežováni. Příkazuje se kádiům, aby dbali na to, aby ustanovení příslušného ujednání nebyla porušována.

XVI. Ferman rumelskému válímu, sofijskému kádiimu a mütesellimovi a vilájetským notáblům. 17.—26. září 1765. — Sofijští rájové si stěžovali, že pod záminkou kontroly kostelů a vína různí činovníci neoprávněně na nich vymáhají peníze a dary. Nařizuje se zmíněným úřadům, aby zabránili takovému nezákonomem.

XVII. Bujuruldu sofijskému kádiimu a mütesellimovi, vilájetským ajánům, serdárovi, zaímům a tímárníkům. 21. ledna 1766. — Sofijští rájové si stěžovali na nejvyšších místech, že různí činovníci pod záminkou kontroly kostelů a vína vymáhají na nich neprávem peníze a dary. Vyžádali si ferman, aby tomu byla učiněna přítrž. Rumelský diván vydal k tomu zvláštní bujuruldu, připomínající příslušným úřadům, aby se řídily podle fermanu.

XVIII. Mürásele vidinského kádiho vidinskému metropolitovi. 28. května 1778. — Vidinský kádi sděluje metropolitovi Jeremiáš, že na podkladě příslušného fermanu může vybírat církevní poplatky a dávky od věřících své eparchie. Nemá však požadovat více, než bylo stanoveno.

XIX.—XX. Mürásele vidinského kádiho pro vidinského metropolitu Jeremiáše. 7. listopadu 1782; 1. září 1786. — Text obou mürásele je totožný s textem následujícího mürásele (XXI).

XXI. Mürásele vidinského kádiho pro vidinského metropolitu Řehoře. 27. dubna 1795. — Vidinský kádi upozorňuje metropolitu Řehoře a věřící jeho eparchie na to, že se je třeba při výběru „mirije“ držet ustanovení berátu; nesmí se požadovat více, než bylo stanoveno.

XXII. Mürásele vidinského kádiho pro vidinského metropolitu Dionýsa. 8. prosince 1807. — Tž text jako u mürásele XXI.

XXIII. Berát bitolsko-prilepského metropolitovy Josefa. 9. března 1633. — Na žádost ochridského arcibiskupa Simeona a po zaplacení peškeše v částce 5600 akče byl vydán metropolitovi Josefovi ustanovovací dekret, jímž mu bylo zaručeno vedení duchovní správy v eparchii, správa církevního majetku a výběr církevních dávek od pravoslavných věřících.

XXIV. Ferman soluňskému, serviskému, platamonskému a jiným kádiům. 9. září 1695. — Kádiům se nařizuje, aby poskytli svou pomoc zmocněnci cařihradského patriarchy Kallinika při odnímání berátů metropolitům, kteří se zdráhají dostat svým finančním závazkům vůči patriarchovi, a při výběru církevních dávek od věřících ve prospěch patriarchy. Mají rovněž zabránit vymáhání celních poplatků při převozu zboží, jež věřící odvádějí místo peněžních dávek.

XXV. Ferman soluňskému, verijskému a kitroskému kádiimu. 11. prosince 1695. — Na žádost cařihradského patriarchy Kallinika se kádiům nařizuje upozornit soluňského a verijského metropolitu a kitroského biskupa, že jim hrozí ztráta místa, jestliže si nedají obnovit beráty, nezaplátí příslušný peškeš a neuhradí částky, jež dluží na „fiskálních poplatcích“.

XXVI. Berát soluňského metropolitovy Ignáce. 20. dubna 1696. — Na žádost cařihradského patriarchy Kallinika a po zaplacení peškeše v částce 13 000 akče byl vydán soluňskému metropolitovi Ignácovi berát, jímž mu bylo zaručeno vedení duchovní správy v eparchii a potvrzení pravomoci, pokud jde o dosazování a trestání nižšího duchovenstva, o sňatkové záležitosti věřících, o přejímání pozůstalosti po zemřelých duchovních osobách a o správu církevního majetku v eparchii.

XXVII. Ferman soluňskému kádímu. 27. května 1697. — Pravoslavné obyvatelstvo soluňské kazy si vyžádalo ferman, aby bylo tamním metropolitům zakázáno vymáhat na věřících a kněžích vyšší roční církevní dávky, než jak byly původně stanoveny. Žádosti bylo vyhověno, přičemž bylo uvedeno, jaké církevní dávky, popř. v jaké výši jsou metropolitě oprávněni požadovat.

XXVIII. Berát sofijského metropolity Anastasia. 27. XII. 1703. — Na žádost cařihradského patriarchy Gabriela a po zaplacení peškeše v částce 10 200 akče byl sofijskému metropolitovi Anastasiovovi obnoven berát, jímž mu bylo zaručeno vedení duchovní správy v eparchii a byly potvrzeny jeho pravomoci ve věci dosazování nižšího duchovenstva a přejímání pozůstalosti po zemřelých duchovních osobách, dále ve věci církevního právního zasahování do manželských záležitostí věřících a správy církevního majetku v eparchii. Odkazy duchovenstva a věřících ve prospěch patriarchy a kostelní chudiny měly být uznány za pravoplatné.

XXIX. Ferman soluňskému kádímu. 7. prosince 1715. — Pravoslavné obyvatelstvo soluňské kazy si vyžádalo ferman, aby bylo zakázáno tamnímu metropolitovi Ignácovi vymáhat od věřících dvojnásobné až trojnásobné církevní dávky. Po úředním zjištění, jakými církevními dávkami jsou zimoví povinni, bylo nařízeno, aby byl „přeplatek“, jestliže k němu došlo, zimním vrácen.

XXX. Ferman soluňskému kádímu. 15.—24. listopadu 1718. — Soluňský metropolita Ignác si stěžoval, že někteří úředníci v době výběru církevních dávek vymáhají na něm úplatky a dary nebo ho pomlouvají. Na jeho žádost bylo soluňskému kádímu nařízeno zjistit oprávněnost metropolitovy stížnosti a napříště zabránit takovýmto přehmatům.

XXXI. Ferman soluňskému a některým dalším kádím. 10.—19. dubna 1720. — Soluňský metropolita Ignác si stěžoval, že někteří muslimové a nemuslimové žalují na něho a na jeho lidi v době výběru církevních dávek, vymáhají na nich různé poplatky a pomlouvají je. Na jeho žádost bylo soluňskému kádímu nařízeno, aby zabránil takovým nepřístojnostem. Jakékoli pře s metropolitou mají být projednávány jen v císařské nejvyšší radě.

XXXII. Ferman soluňskému kádímu. 15.—24. června 1722. — Na žádost cařihradského patriarchy Jeremiáše bylo nařízeno obeslat soluňského metropolitu Ignáce do Cařihradu za tím účelem, aby zaplatil „fiskální taxy“, jež dluží patriarchátu za dvě léta a jež se zdráhá uhradit, a aby byl zkontrolován jeho účty.

XXXIII. Berát trabzonského metropolity Anania. 5. července 1732. — Na žádost cařihradského patriarchy Paisia II. a po zaplacení obvyklého peškeše ve výši 8000 akče byl obnoven berát trabzonského metropolity Anania. Ustanovení berátu zaručují metropolitovi vedení duchovní správy v eparchii a potvrzují mu řadu pravomocí v oblasti církevního právního, hospodářského a fiskálního.

XXXIV. Berát vidinského metropolity Meletia. 4. ledna 1755. — Na žádost cařihradského patriarchy Cyrila a po zaplacení peškeše v částce 15 400 akče (zvyššeného o 10 000 akče v důsledku územního rozšíření eparchie) byl vydán metropolitovi Meletiovovi berát, jímž mu bylo zaručeno vedení duchovní správy v eparchii a byly mu potvrzeny pravomoci v oblasti církevního právního, hospodářského a fiskálního.

XXXV. Ferman soluňskému kádímu a athoskému zábitovi. 7. října 1761. — Bývalý cařihradský patriarcha Serafim byl na žádost synodních metropolitů internován ve vatopedském klášteře na Athosu, protože dlužil 66 200 grošů klášterům a odmítal zaplatit své dluhy. V internaci se volně pohyboval. Protože se věřitelé nyní domáhají zaplacení jeho dluhů na metropolitěch a správcích klášterů a protože tito nejsou s to je uhradit, vyžádali si ferman, aby byl Serafim uvězněn na nějakém opevněném místě a aby tam byl držen tak dlouho, až zaplatí své dluhy.

XXXVI. Ferman kádím a náibům v Soluni, Verii, Edese a dalších městech. 26. IV.—4. V. 1780. — Na žádost metropolitů řady měst je vydáván list, podle něhož má být zabráněno neoprávněnému vymáhání vyšší cizyze a jiných daní. Tyto daně nesmí být zvýšeny ani o jedinou minci, neboť metropolitě, biskupové, stejně jako měšťané a lid křesťanského vyznání jsou pod ochranou sultánovou a také jednáni odporuje zákonu.

XXXVII—XXXVIII. Beráty trnovského metropolity Daniela (2. května 1802) a bitolsko-prilepského metropolity Gerasima (20. srpna 1833). — Na žádost cařihradských patriarchů a po zaplacení obvyklých peškešů (9600 a 16 500 akče) byly vydány zmíněným metropolitům beráty, jimiž jim bylo zajištěno vedení duchovní správy v jejich eparchiích a byly jim potvrzeny značné pravomoci církevního právního, hospodářského a fiskálního charakteru.

XXXIX. Císařský dekret vydaný sultánem Abdülmecidem ve prospěch metropolity Agaia z kláštera Eski Yoğan. Potvrzuje práva kláštera na jeho majetky i na získávané almužny, osvobození od daňových povinností z klášterních nadačních majetků, osvobození od cla a pod.

Všechny uveřejněné dokumenty byly zaregistrovány v sídlišle sofijského, vidinského, bitolského, soluňského a verijského kádího. Originály berátů tárnovského metropolity Daniela a metropolity Agapia jsou v knihovně Akademie věd Rumunské lidové republiky. Berát trabzonského metropolity Anania je uložen v Museu Rudolfa Blankertze v Berlíně.